

Doprinos Karla Horvata hrvatskoj historiografiji ranoga novog vijeka (16. – 18. stoljeće)

BOŽENA GLAVAN

Avenija Većeslava Holjevca 38F

HR – 10 020 Zagreb

bglavan@gmail.com

Stručni rad

Professional paper

Primljeno / Received: 2. 4. 2020.

Prihvaćeno / Accepted: 12. 11. 2020.

U članku su obrađeni oni radovi povjesničara, svećenika i sveučilišnog profesora Karla Horvata (1874–1920) koji se odnose na hrvatsku povijest ranoga novog vijeka. Naglasak je stavljen na Horvatove članke i monografije o razdoblju hrvatske povijesti od 16. do 18. stoljeća. Ti radovi nastali su na temelju arhivskih dokumenata pohranjenih u europskim arhivima, koje je Horvat priredio i objavio na hrvatskom jeziku, čime je ostavio značajan doprinos za daljnje proučavanje tog dijela hrvatske prošlosti.

Ključne riječi: rani novi vijek, uskoci, mletačko-osmanlijski ratovi, Ugarsko-hrvatsko kraljevstvo, glagoljica, Dalmacija, Vojna krajina

1. Uvod

Karlo Horvat (Križevci, 22. rujna 1874 – Zagreb, 24. rujna 1920) bio je povjesničar, svećenik i profesor na Sveučilištu u Zagrebu. Nakon završenog Bogoslovnog fakulteta (1897) zaredio se i kratko obavljao dužnost kapelana u Selnici i Pregradi, nakon čega je studirao povijest i geografiju u Zagrebu, pri čemu je jedan semestar proveo u Beču. Tijekom 1900. godine promoviran je u doktora filozofije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1901. do 1904. godine predavao je u Nadbiskupskom liceju, nakon čega je otišao u Rim, gdje je studirao pomoćne povijesne znanosti. Usavršio se u diplomatici te stekao doktorat iz teologije (1906). Od 1908. godine bio je stalni predavač paleografske skupine predmeta na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. U Rimu je kratko vrijeme bio kanonik Zavoda svetoga Jeronima u Rimu¹ i tajni komornik pape Pija X. Upravo

su mu boravak u Rimu i angažman u papinoj administraciji omogućili pristup arhivskoj građi u Vatikanskom arhivu, a time i dokumentima Njemačko-ugarskog zavoda (*Germanica et Hungarica*). Kraće vrijeme bio je i upravitelj Plemićkog konvikta u Zagrebu, a od 1911. godine postaje dopisni član Akademije.² Osim u Italiji, povijesne dokumente istraživao je i u arhivima te u knjižnicama drugih europskih država (u Belgiji, Engleskoj, Francuskoj i Mađarskoj).

Djelovanjem Karla Horvata domaća se historiografija dosad bavila na znanstvenom skupu koji je 2001. godine povodom osamdesete godišnjice njegove smrti organiziralo Povijesno društvo Križevci u suradnji s Odsjekom za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Iste su godine u *Crisu*, časopisu Povijesnog društva Križevci, objavljeni radovi s tog skupa.³ U njima prevladava prikaz Horvatova školovanja i djelovanja kao sveučilišnog profesora⁴ te prikaz njegova znanstveno-istraži-

¹ Zoran Grižak, »Djelovanje Karla Horvata u Zavodu sv. Jeronima u Rimu«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 3 (Križevci, 2001), str. 30–43. U tom članku opisuje se iznimno značajan doprinos Karla Horvata u očuvanju ilirskoga jezika unutar Zavoda svetoga Jeronima u Rimu u jeku afere koja je tada izbila, a koja je za cilj imala promjenu naziva Zavoda.

² Detaljnije vidi, primjerice, u: Josip Lučić i Mira Kolar-Dimitrijević, natuknica »Horvat, Karlo«, u: *Hrvatski biografski leksikon* 5 (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2002), str. 645–646; <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=26199> (pristup 24. srpnja 2019. godine); Terezija Horvat, »O dr. Karlu Horvatu, povjesničaru i sveučilišnom profesoru u povodu 80. godišnjice smrti«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 2 (Križevci, 2000), str. 19–21.

³ *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 3 (Križevci, 2001), str. 10–67.

⁴ Tatjana Tkalcic, »Djetinjstvo, mladost i školovanje dr. Karla pl. Horvata«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 3 (Križevci,

vačkog rada.⁵ Međutim, u ovom članku sagledavaju se oni radovi Karla Horvata koji se odnose na rani novi vijek i njegov doprinos izučavanju tog dijela povijesti. Razlog tome je taj što Horvat koristi arhivsku građu koja je od iznimne važnosti za navedeno povijesno razdoblje, a kojom se domaći povjesničari rijetko koriste. Naime, ta građa u nekim političkim pitanjima pruža drugačije spoznaje o pretenzijama onodobnih sila na hrvatski teritorij, od onih koje se često koriste, primjerice, izvještaji koje su providuri upućivali venecijansko-me Senatu.

Pisana ostavština Karla Horvata pohranjena je i javnosti dostupna u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu te u Gradskoj knjižnici grada Zagreba. Većina te ostavštine odnosi se na transkribirane izvore o povijesti Dalmacije te Vojne krajine u 17. stoljeću, a koje je Horvat pronašao u Tajnom vatikanskom arhivu, Državnom arhivu u Veneciji, Arhivu Uffizi u Firenzi, Nacionalnoj biblioteci u Parizu te knjižnicama u Budimpešti, Londonu i Leuvenu.⁶ S obzirom da se bibliografija Karla Horvata odnosi na povijest ranoga novog vijeka u Hrvatskoj, njegove radove moguće je podijeliti na objavljene izvore u znanstvenim člancima unutar znanstvenih serija i na monografije.

2. Objavljeni izvori u znanstvenim člancima

Prvi rad u kojem je Horvat objavio izvore pohranjene u Vatikanskom arhivu koji se tiču hrvatske prošlosti u ranome novom vijeku, bio je »Kobenzelovi izvještaji (1592.-1594.) kardinalu Cintiju Aldobrandiniju, državnomu tajniku pape Klementa VIII.«⁷ Proučavajući spise u Vatikanskom arhivu iz vremena pape Klementa

VIII., Horvat je pronašao pisma baruna Ivana Kobenzela, prvog savjetnika na dvoru nadvojvode Karla u Grazu, jednog od prvih austrijskih diplomata krajem 16. stoljeća i carskog poslanika u Rimu. Horvat donosi prijepis (transkripciju) tih pisama s prijevodom te analizira politički kontekst u kojem su ta pisma nastala, čime daje pregled onodobnih povijesnih zbivanja i odnosa Ugarsko-hrvatskog kraljevstva sa Svetom Stolicom.

Drugi izvor je zbirka vrela o uskocima koje je Horvat prikupio iz Tajnog vatikanskog arhiva i objavio ih u dva sveska pod naslovom *Monumenta historiam Usocchorum illustrantia ex archivis Romanis, praecipue e secreto Vaticano desumpta*.⁸ U oba sveska nalazi se prijepis (transkripcija) izvornih tekstova na talijanskom jeziku i prijevod na hrvatski jezik. Riječ je o dokumentima iz arhiva obitelji Aldobrandini iz koje je potjecao papa Klement VIII. (1592–1605), a koje su Horvatu ustupili pripadnici spomenute talijanske obitelji. U uvodu te velike povijesti o uskocima Horvat je istaknuo da rimski arhivi, posebice Vatikanski arhiv, obiluju podacima o uskočkoj povijesti, što je važan podatak za daljnja istraživanja o toj temi. Inače, papinski nunciji u Mlecima gotovo su uvijek bili posrednici između Mletačke Republike i nadvojvode u Grazu, a papi Klementu VIII. bilo je stalo da uđe u savez protiv Osmanlija, zbog čega je nastojao izgladiti svaki sukob između cara i Mlečana. Povod njihovim sukobima bili su gotovo uvijek hrvatski uskoci. Papinski nunciji zato su redovito obavještavali rimsku kuriju o njima. Podatke su dobivali izravno od mletačkih predstavnika vlasti u Dalmaciji te od dalmatinskih biskupa, pa su njihovi izvještaji objektivniji od onih koje su u Veneciju slali mletački rektori i providuri. Kada je opisivao djelovanje uskoka, Horvat je donio pregled utjecaja Mlečana u Dalmaciji tijekom novovjekovnog razdoblja. Pritom je otkrio da se u Vatikanskom arhivu čuva šezdeset velikih svezaka *in folio*, koji

2001), str. 10–14; Mira Kolar-Dimitrijević, »Dr. Karlo Horvat na Filozofskom fakultetu u Zagrebu«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 3 (Križevci, 2001), str. 44–52; Ivan Peklić, »Predavanja Karla Horvata na Filozofskom fakultetu«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 3 (Križevci, 2001), str. 53–55.

⁵ Drago Roksandić, »Talijanska pisma Karla Horvata Milanu Grloviću (1904.-1908.)«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 3 (Križevci, 2001), str. 15–29; Zoran Grijak, »Djelovanje Karla Horvata u Zavodu sv. Jeronima u Rimu«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 3 (Križevci, 2001), str. 30–43; Terezija Horvat, »Osvrt na dva značajna djela dr. Karla Horvata: *Život blaženog Marka Križevčanina mučenika* i *Ivan Zakmardi, protonotar Kraljevstva Hrvatskoga*«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 3 (Križevci, 2001), str. 56–63.

⁶ Roksandić, »Talijanska pisma Karla Horvata Milanu Grloviću (1904.-1908.)«, str. 15–29; Ivan Peklić, »Ostavština Karla Horvata«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 3 (Križevci, 2001), str. 64–67.

⁷ K.[arlo] Horvat, »Kobenzelovi izvještaji (1592.-1594.) kardinalu Cintiju Aldobrandiniju, državnomu tajniku pape Klementa VIII.«, primljeno u sjednici razreda historičko-filologičkoga Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 21. listopada 1905., u: *Starine [Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti]*, knjiga XXXII. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1907), str. 131–316.

⁸ Carolus nob. Horvat (collegit et redegit), *Monumenta historiam Usocchorum illustrantia ex archivis Romanis, praecipue e secreto Vaticano desumpta*. Pars prima. Ab anno 1550. usque ad annum 1601. (Zagrabiae: In taberna libraria eiusdem societatis typographicae /Georgii Trpinac/, 1910); Carolus nob. Horvat (collegit et redegit), *Monumenta historiam Usocchorum illustrantia ex archivis Romanis, praecipue e secreto Vaticano desumpta*. Pars altera. Ab anno 1602. usque ad annum 1620. Additamenta e bibliotheca nationali parisiensi supplevit Vjekoslav Jelavić (Zagrabiae: In taberna libraria eiusdem societatis typographicae /Georgii Trpinac/, 1913).

nisu kronološki sređeni, zbog čega je bio primoran pratiti vremenski tijek događaja. Uz to, upozorio je da nedostaju dokumenti iz vremena interdikta pape Pavla V. (od 1605. do 1607. godine) i zato su u vezi nastavka istraživanja tog perioda bitni oni izvori koji su pohranjeni kao dio njemačke, francuske i španjolske nuncijature. Osim toga, uputio je na važnost praške i gradačke nuncijature kao neizostavnih izvora iz vremena vladavine ugarsko-hrvatskih kraljeva Matije Korvina (1458–1490) i Rudolfa II. (1576–1608) te za vrijeme pontifikata dvojice spomenutih papa. Za zbirku objavljenih izvora o uskocima Horvat navodi važnost papinskih pisama koji su pohranjeni pod naslovom *Literae ad principes* ili *brevia*, koje je pregledao, ali ih nije uvrstio u zbirku. Istaknuo je i to da je u Vatikanskoj knjižnici pronašao stotinu velikih svezaka izvještaja, takozvanih *avvisa*, koji su tijekom 16. i 17. stoljeća bili namijenjeni habsburškim vladarskim dvorovima. Naglašava da je takvih izvještaja sačuvano za razdoblje od 1554. do 1648. godine, kao i nekoliko svezaka za razdoblje od 1670. do 1720. godine. U njima se nalaze vijesti iz Amsterdama, Carigrada, Kölna, Pariza i Venecije. Horvat je u razmatranje uzeo samo one koji se slažu s izvještajima nuncijature. Upozorio je i na to da se u njima nalaze vijesti o osmanlijskim ratovima na hrvatskom području, koje su također važne za hrvatsku povijest ranoga novog vijeka. Podatke o uskocima, koje je također iznio u spomenutom spisu, prikupio je i tijekom pohađanja diplomatskih studija u Parizu, gdje je koristio arhiv tamošnje nacionalne knjižnice za 1615. godinu, koja je bila važna za rješavanje uskočkih pitanja unutar europskih vladarskih krugova s papom.

Temu o uskocima Horvat je nadopunio izvorima objavljenima u članku »Borbe Senjskih Uskoka sa Mlečanima kod Rogoznice i Krka: crtice iz povijesti Senjskih Uskoka«. ⁹ U njemu je ukazao na to tko su bili ti habsburški plaćenici, pri čemu je koristio podatke iz tajnih spisa Državnog arhiva u Veneciji, ponajprije spis *Dispacci – Uscocchi*, koji sadrži građu za djelovanje

carskoga i kraljevskoga komisara te korespondenciju uskočkog vođe Josipa Rabatte i generalnog providura Filipa Pasqualiga, a koja je nastala u razdoblju od 1599. do 1602. godine.

Značajni su i Horvatovi »Prilozi za hrvatsku povijest iz arhiva rimskih«. ¹⁰ Riječ je o radu u kojem je transkribirano nekoliko dokumenata na talijanskom i latinskom jeziku s komentarima na hrvatskom jeziku, a koji se odnose na mletačko-osmanlijsku političku i vojnu povijest u Dalmaciji. Horvat je pritom iznio i sve probleme s kojima se jedan povjesničar može suočiti u Vatikanskom arhivu prilikom korištenja dokumenata za razdoblje ranoga novog vijeka: od razbacanih dokumenata koji u kutijama ne slijede datum i godinu svojega nastanka do netočnog zapisa broja stranica na njima.

Na temelju istraživanja crkvenih povijesnih dokumenata Horvat je objavio dokumente iz križevačke župe u 18. stoljeću. Naime, u članku »Zapisci od 1752.–1759. Ivana Josipovića, župnika križevačkoga. Prilozi za povijest hrvatsku u XVIII. vijeku iz 'liber memorabilium' župe križevačke« ¹¹ objavio je prijepis izvještaja križevačkog župana, koristeći transkripciju župnih dokumenata iz tog vremena. U njemu donosi i pregled cjelokupne društveno-političke slike hrvatskoga sjevernog teritorija, uključujući i društveno-politička razmatranja o ondašnjem položaju Vojne krajine.

3. Objavljene monografije

Karlo Hrvat objavio je nekoliko biografija istaknutih Križevčana u ranome novom vijeku. Njihove živote pritom je sagledavao u okviru društveno-političkih uvjeta koji su tada vladali u Hrvatskoj.

Prvu monografiju Horvat je naslovio *Toma Erdedi-Bakač. Ban hrvatski*, ¹² a objavio nakon završetka školovanja na Bogoslovnom fakultetu. Posvećena je zagrebačkom nadbiskupu Jurju Posiloviću. U njoj dono-

⁹ Karlo pl. Horvat, »Borbe Senjskih Uskoka sa Mlečanima kod Rogoznice i Krka: crtice iz povijesti Senjskih Uskoka«, *Hrvatska prosvjeta: mjesečnik za književnost, umjetnost i prosvjetu* 2/5–7 (Zagreb, 1915), str. 182–188.

¹⁰ Karlo pl. Horvat, »Prilozi za hrvatsku povijest iz arhiva rimskih«, primljeno u sjednicama historičko-filologičkoga razreda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 21. decembra 1905. i 5. decembra 1906, u: *Starine [Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti]*, knjiga XXXIV. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1913), str. 64–172.

¹¹ Karlo pl. Horvat, »Zapisci od 1752.–1759. Ivana Josipovića, župnika križevačkoga. Prilozi za povijest hrvatsku u XVIII. vijeku iz 'liber memorabilium' župe križevačke«, primljeno u sjednici historičko-filologičkoga Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 5. decembra 1906, u: *Starine [Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti]*, knjiga XXXIV. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1913), str. 305–365.

¹² Karlo Horvat, *Toma Erdedi-Bakač. Ban hrvatski* (Zagreb: Tisak Dioničke tiskare, 1900). U toj monografiji Horvat se koristio izvorima objavljenima u djelima Tadije Smičiklase i Baltazara Adama Krčelića. Vidi: Tade Smičiklas, *Poviest Hrvatska*. Dio drugi. Od godine 1526–1848. (Zagreb: Naklada »Maticе hrvatske«, 1879); Tade Smičiklas, *Poviest Hrvatska*. Dio prvi. Od najstarijih vremena do godine 1526. (Zagreb: Naklada »Maticе hrvatske«, 1882); *Historiarum Cathedralis Ecclesiae Zagradiensis. Partis primae. Tomus I. Baltharis Adami Kerselelch de Corbavia* (Zagrabiae: Typis primò Rainerianis, dein Zeraushegianis, ac demum Antonii Jandera Typographi, [1770]).

si opis hrvatskog teritorija prije opsade Osmanlija u 16. stoljeću, točnije prije izbora Ferdinanda za ugarsko-hrvatskoga kralja. Pritom ističe važnost koju su u tadašnjoj politici imali grofovi Erdődy, od kojih je proizašla junačka državnost bana Tome Erdődyja-Bakača. U monografiji donosi i pregled nastanka Vojne krajine te raspravlja o porijeklu i običajima Vlaha na hrvatskom teritoriju. Ipak, središnja tema monografije odnosi se na život i djelovanje Tome Erdődyja-Bakača. U monografiji je ponuđen pregled njegove biografije, i to od rođenja do prvih uspješnih obrana hrvatskoga teritorija uslijed osmanlijskih provala na hrvatski teritorij od 1558. do 1590. godine.

U drugoj monografiji naslovljenoj *Život blaženog Marka Križevčanina mučenika*,¹³ a koju je Karlo Horvat objavio 1904. godine u Rimu uoči proglašenja Marka Križevčanina blaženim, nalazi se biografija i djelovanje toga istaknutog svećenika (najranije doba njegova života, mučenička smrt i pojave ili čudesa na zagovor blaženih mučenika). Za potrebe objavljivanja te monografije Horvat je u rimskom arhivu u odjelu *Germanica et Hungarica* pronašao dokumente iz 1611. i 1612. godine koji izravno govore o Marku Križevčaninu i koji su se tada proučavali kao temeljna građa za postupak njegova proglašenja blaženim. Osim toga, Horvat je koristio i već objavljene dokumente drugih crkvenih povjesničara koji su pisali o Marku Križevčaninu, primjerice radove isusovca Nicole Angelinija.¹⁴

U trećem djelu naslovljenom *Ivan Zakmardi, protonotar kraljevstva hrvatskoga*¹⁵ nalazi se biografija istaknutog kraljevskog službenika Ivana Zakmardija Dijankovečkog. Za to djelo Horvat je također koristio talijanske arhive kao temelj za građu o stanju u Ugarsko-hrvatskom kraljevstvu tijekom ranoga novog vijeka. U njemu je donio genealogiju obitelji Zakmardi Dijankovečki, pri čemu je naveo titule i položaje koje su prije Ivana Zakmardija imali pojedini pripadnici njegove obitelji u Ugarsko-hrvatskom kraljevstvu.¹⁶ Horvat je u djelu *Ivan Zakmardi, protonotar kraljevstva hrvatskoga* opisao ulogu Ivana Zakmardija kao poreznika i prvog državnog blagajnika te kao osobe od povjerenja u kraljevim sudskim sporovima. Zakmardija je, očekivano,

opisao i kao protonotara, ali i kao darivatelja crkava i samostana. Uz to, uputio je na korespondenciju između Ivana Zakmardija i ondašnjih vlasti o obavezama koje je Zakmardi morao izvršiti za kraljevsku kancelariju u jeku snažnih osmanlijskih sukoba na teritoriju Vojne krajine. Spomenuo je i Zakmardijevu diplomatsku ulogu koju mu je povjerio Ferdinand III. onda kada je u Požunu 7. lipnja 1647. godine Hrvatskom saboru izdao Svečanu diplomu u kojoj je naglasak bio na očuvanju katoličke vjere.¹⁷ Pritom je Horvat, ali Rudolf, u članku »Zakmardijevo sjemenište u Varaždinu« objavljenom 1924. godine, a na temelju podataka koje čuva Varaždinski konvikt, zatim zapisnikā Hrvatskog sabora te rukopisā pronađenih u Kraljevskom arhivu u Budimpešti, iznio detalje o brizi Ivana Zakmardija za isusovački samostan, ali i podatke o funkcioniranju tog reda, kao i o njegovu doprinosu crkvenom životu u Hrvatskoj od 1660. do 1795. godine.¹⁸ Zakmardi je, naglašava pak Karlo Horvat, od 1662. do 1666. godine bio varaždinski podžupan. Budući da nije imao djece, odlučio je financirati siromašne učenike iz varaždinskog kraja, ali i darovati dio žitnog uroda, vina, drva i drugih potrepština sa svojega imanja za uzdržavanje siromašnih učenika kod varaždinskih isusovaca. Karlo Horvat ističe i to da je Zakmardi u svojoj oporuci isusovačkom sjemeništu ostavio dio imanja te da je, a time što je nabrojio posjede, njihovu veličinu i količinu uroda ostvarenoga na njima, pokazao ekonomski status plemstva i državnih dužnosnika toga vremena koji je bio u korelaciji s tadašnjim agrarno-feudalnim načinom života na sjeveru Hrvatske. U djelu *Ivan Zakmardi, protonotar kraljevstva hrvatskoga* Karlo Horvat pisao je i o sudbini isusovačkog sjemeništa u Varaždinu nakon Zakmardijeve smrti. Ono je, naime, postojalo još tijekom 18. stoljeća pod imenom sv. Franje Asiškoga, da bi ukidanjem isusovačkog reda bilo stavljeno pod državnu upravu (zemaljsku vladu u Varaždinu). Kada je opisivao to razdoblje, Karlo Horvat je ujedno ukazao na političku sliku vlasti toga vremena u Ugarsko-hrvatskom kraljevstvu.

U svojem znanstveno-istraživačkom radu Karlo Horvat bavio se i analizom vojnih prilika kojima su raspolagale vojne sile na hrvatskom teritoriju tijekom

¹³ [Karlo Horvat], *Život blaženog Marka Križevčanina mučenika* (Zagreb: Tisak C. Albrechta /Jos. Wittasek/, 1904).

¹⁴ Terezija Horvat, »Osvrt na dva značajna djela dr. Karla Horvata: *Život blaženog Marka Križevčanina mučenika* i *Ivan Zakmardi, protonotar Kraljevstva Hrvatskoga*«, str. 56–59.

¹⁵ Karlo Horvat, *Ivan Zakmardi, protonotar kraljevstva hrvatskoga* (Zagreb: Tisak Dioničke tiskare, 1905).

¹⁶ Horvatove spoznaje o obitelji iz koje potječe Ivan Zakmardi vidi i u: Karlo pl. Horvat, »Porodica Zakmardi Diankovečki«, *Vitezović: mjesečnik za genealogiju, biografiju, heraldiku i sfragistiku* 1/11–12 (Zagreb, 1904), str. 170–172.

¹⁷ Terezija Horvat, »Osvrt na dva značajna djela dr. Karla Horvata: *Život blaženog Marka Križevčanina mučenika* i *Ivan Zakmardi, protonotar Kraljevstva Hrvatskoga*«, str. 59–63.

¹⁸ Rudolf Horvat, »Zakmardijevo sjemenište u Varaždinu (god. 1660.–1795.)«, primljeno u sjednici razreda historičko-filološkoga od 18. nov. 1923., u: *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1923.*, svezak 38. (Zagreb: [Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti], 1924), str. 110–122.

ranoga novog vijeka. Riječ je o monografiji *Vojne ekspedicije Klementa VIII. u Ugarsku i Hrvatsku*¹⁹ u kojoj je iznio nacrt razmještaja kršćanske i osmanlijske vojske za vrijeme pape Klementa VIII. prije bitke kod Kerestesa 1596. godine, a onda i za vrijeme druge (1597) i treće (od 1598. do 1601. godine) vojne ekspedicije.

U Tajnom vatikanskom arhivu i u Apostolskoj knjižnici pronašao je Karlo Horvat i originale povijesnih izvora koji su već bili objavljeni u hrvatskoj historiografiji, no iznio je vlastiti prikaz tih izvora. Za tisak je tako priredio izbor iz djela *Pjesni duhovne od pohvala Božjijeh Bartola Kašića*²⁰ te glagoljski brevijar *Borgiano Illirico 5-6*,²¹ koji je i prikazao u članku »Glagolitica Vaticana«.²² O prisutnosti glagoljice u Dalmaciji objavio je i članak »Glagoljaši u Dalmaciji početkom 17. vijeka t. j. godine 1602.–1603.«,²³ u kojem je opisao tijek posjeta vizitatora Michaela Priulija imenovanog od pape Klementa VIII. za područje dalmatinskih priobalnih i otočnih komuna u 17. stoljeću, a koji otkriva društvenu i ekonomsku sliku tih krajeva u vrijeme mletačke uprave.²⁴

4. Zaključak

Tijekom svojega kratkog života Karlo Horvat ostavio je značajan trag u hrvatskoj znanstvenoj zajednici. Njegova istraživanja u europskim arhivima uvelike su pomogla u nadopunjavanju građe o povijesti ranoga novog vijeka u Hrvatskoj (od 16. do 18. stoljeća), tim više što Horvat u njima upozorava na prepreke s kojima se možemo susresti prilikom njihova korištenja za neka buduća istraživanja.

Iznimna je i Horvatova požrtvornost da prilikom objavljivanja građe o uskocima i osmanlijsko-mletačkim odnosima u Dalmaciji iznese pregled društveno-političke povijesti drugih hrvatskih prostora koji su često

bili razdijeljeni između ugarsko-hrvatskih vladara i nastojanja domaćih plemića da ne izgube svoj politički položaj i privilegije uslijed sve snažnijeg utjecaja protestantizma u Ugarskoj u ranom novom vijeku.

5. Popis citirane literature

- Grižak, Zoran. 2001. »Djelovanje Karla Horvata u Zavodu sv. Jeronima u Rimu«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 3 (Križevci, 2001), str. 30–43.
- Horvat, Karlo. 1900. *Toma Erdedi-Bakač. Ban hrvatski* (Zagreb: Tisak Dioničke tiskare, 1900).
- pl. Horvat, Karlo. 1904. »Porodica Zakmardi Dianko-večki«, *Vitezović: mjesečnik za genealogiju, biografiju, heraldiku i sfragistiku* 1/11–12 (Zagreb, 1904), str. 170–172.
- [Horvat, Karlo]. 1904. *Život blaženog Marka Križevčanina mučenika* (Zagreb: Tisak C. Albrechta /Jos. Wittasek/, 1904).
- Horvat, Karlo. 1905. *Ivan Zakmardi, protonotar kraljevstva hrvatskoga* (Zagreb: Tisak Dioničke tiskare, 1905).
- Horvat, K.[arlo]. 1907. »Kobenzelovi izvještaji (1592.–1594.) kardinalu Cintiju Aldobrandiniju, državnomu tajniku pape Klementa VIII.«, primljeno u sjednici razreda historičko-filološkoga Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 21. listopada 1905., u: *Starine [Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti]*, knjiga XXXII. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1907), str. 131–316.
- nob. Horvat, Carolus (collegit et redegit). 1910. *Monumenta historiam Usocchorum illustrantia ex archivis Romanis, praecipue e secreto Vaticano desumpta*. Pars prima. Ab anno 1550. usque ad annum 1601. (Zagrabiae: In taberna libraria eiusdem societatis typographicae /Georgii Trpinac/, 1910).

¹⁹ Karlo pl. Horvat, *Vojne ekspedicije Klementa VIII. u Ugarsku i Hrvatsku* (Zagreb: Tiskara Hrv. katol. tiskovnog društva, 1910).

²⁰ Karlo Horvat, »Pjesni duhovne oca Bartolomeja Kašića«, *Građa za povijest književnosti hrvatske*, knjiga 7 (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1912), str. 200–237.

²¹ Brevijar *Borgiano Illirico* naslovljen je po kanoniku i arhivaru Stefanu Borgia. On je od pape dobio zadatak da taj brevijar, koji je 1627. godine iz Gacke dospio u Vrbnik na otoku Krku da bi zatim u 18. stoljeću bio prebačen u Rim zbog novog tiskanja, pohrani u Vatikansku knjižnicu. Detaljnije vidi u: Mladen Ibler, »Brevijar *Borgiano Illirico 5-6*«, *Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu* 36 (Senj, 2009), str. 221–228.

²² Karlo pl. Horvat, »Glagolitica Vaticana. Nekoliko prinosa glagolskim spomenicima, što se čuvaju u Rimu«, u: *Starine [Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti]*, knjiga XXXIII. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1911), str. 506–536, na str. 511–516.

²³ Karlo pl. Horvat, »Glagoljaši u Dalmaciji početkom 17. vijeka t. j. godine 1602.–1603.«, u: *Starine [Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti]*, knjiga XXXIII. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1911), str. 537–564.

²⁴ Horvat ističe da je riječ o dvama svescima od po tisuću stranica s detaljnim opisom dalmatinskih biskupija u 17. stoljeću koji su pohranjeni pod signaturom *Miscelanea, Armarium VII, No 100. i 101.* Vidi u: Karlo pl. Horvat, »Glagoljaši u Dalmaciji početkom 17. vijeka t. j. godine 1602.–1603.«, str. 539–551.

- pl. Horvat, Karlo. 1910. *Vojne ekspedicije Klementa VIII. u Ugarsku i Hrvatsku* (Zagreb: Tiskara Hrv. katol. tiskovnog društva, 1910).
- pl. Horvat, Karlo. 1911. »Glagolitica Vaticana. Nekoliko prinosa glagolskim spomenicima, što se čuvaju u Rimu«, u: *Starine [Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti]*, knjiga XXXIII. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1911), str. 506–536.
- pl. Horvat, Karlo. 1911. »Glagoljaši u Dalmaciji početkom 17. vijeka t. j. godine 1602.–1603.«, u: *Starine [Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti]*, knjiga XXXIII. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1911), str. 537–564.
- Horvat, Karlo. 1912. »Pjesni duhovne oca Bartolomeja Kašića«, *Građa za povijest književnosti hrvatske*, knjiga 7 (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1912), str. 200–237.
- nob. Horvat, Carolus (collegit et redegit). 1913. *Monumenta historiam Usocchorum illustrantia ex archivis Romanis, praecipue e secreto Vaticano desumpta*. Pars altera. Ab anno 1602. usque ad annum 1620. Additamenta e bibliotheca nationali parisiensi supplevit Vjekoslav Jelavić (Zagrabiae: In taberna libraria eiusdem societatis typographicae /Georgii Trpinac/, 1913).
- pl. Horvat, Karlo. 1913. »Prilozi za hrvatsku povijest iz arhiva rimskih«, primljeno u sjednicama historičko-filologičkoga razreda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 21. decembra 1905. i 5. decembra 1906, u: *Starine [Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti]*, knjiga XXXIV. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1913), str. 64–172.
- pl. Horvat, Karlo. 1913. »Zapisci od 1752.–1759. Ivana Josipovića, župnika križevačkoga. Prilozi za povijest hrvatsku u XVIII. vijeku iz 'liber memorabilium' župe križevačke«, primljeno u sjednici historičko-filologičkoga Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 5. decembra 1906, u: *Starine [Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti]*, knjiga XXXIV. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1913), str. 305–365.
- pl. Horvat, Karlo. 1915. »Borbe Senjskih Uskoka sa Mlečanima kod Rogoznice i Krka: crtice iz povijesti Senjskih Uskoka«, *Hrvatska prosvjeta: mjesečnik za književnost, umjetnost i prosvjetu* 2/5–7 (Zagreb, 1915), str. 182–188.
- Horvat, Rudolf. 1924. »Zakmardijevo sjemenište u Varaždinu (god. 1660.–1795.)«, primljeno u sjednici razreda historičko-filologičkoga od 18. nov. 1923., u: *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1923.*, svezak 38. (Zagreb: [Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti], 1924), str. 110–122.
- Horvat, Terezija. 2000. »O dr. Karlu Horvatu, povjesničaru i sveučilišnom profesoru u povodu 80. godišnjice smrti«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 2 (Križevci, 2000), str. 19–21.
- Horvat, Terezija. 2001. »Osvrt na dva značajna djela dr. Karla Horvata: *Život blaženog Marka Križevčanina mučenika* i *Ivan Zakmardi, protonotar Kraljevstva Hrvatskoga*«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 3 (Križevci, 2001), str. 56–63.
- Ibler, Mladen. 2009. »Brevijar *Borgiano Illirico* 5-6«, *Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu* 36 (Senj, 2009), str. 221–228.
- [Kercselich de Corbavia, Balthasar Adam]. 1770. *Historiarum Cathedralis Ecclesiae Zagrabiensis. Partis primae. Tomus I. Balthasaris Adami Kercselich de Corbavia* (Zagrabiae: Typis primò Rainerianis, dein Zeraushegianis, ac demum Antonii Jandera Typographi, [1770]).
- Kolar-Dimitrijević, Mira. 2001. »Dr. Karlo Horvat na Filozofskom fakultetu u Zagrebu«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 3 (Križevci, 2001), str. 44–52.
- Lučić Josip i Kolar-Dimitrijević, Mira. 2002. Natuknica »Horvat, Karlo«, u: *Hrvatski biografski leksikon* 5 (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2002), str. 645–646.
- Peklić, Ivan. 2001. »Predavanja Karla Horvata na Filozofskom fakultetu«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 3 (Križevci, 2001), str. 53–55.
- Peklić, Ivan. 2001. »Ostavština Karla Horvata«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 3 (Križevci, 2001), str. 64–67.
- Roksandić, Drago. 2001. »Talijanska pisma Karla Horvata Milanu Grloviću (1904.-1908.)«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 3 (Križevci, 2001), str. 15–29.
- Smičiklas, Tade. 1879. *Poviest Hrvatska*. Dio drugi. Od godine 1526–1848. (Zagreb: Naklada »Matice hrvatske«, 1879).
- Smičiklas, Tade. 1882. *Poviest Hrvatska*. Dio prvi. Od najstarijih vremena do godine 1526. (Zagreb: Naklada »Matice hrvatske«, 1882).
- Tkalčec, Tatjana. 2001. »Djetinjstvo, mladost i školovanje dr. Karla pl. Horvata«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 3 (Križevci, 2001), str. 10–14.

Karlo Horvat's Contribution to Croatian Historiography of the Early Modern Age (16th – 18th Century)

Summary

This article deals with those works of a historian, priest and university professor Karlo Horvat (1874–1920) that refer to the Croatian history of the early modern age. It focuses on Horvat's articles and monographs about the period of Croatian history from the 16th to the 18th century. Those works were based on archive documents stored in European archives, which Horvat prepared and published in the Croatian language, leaving a significant contribution for further studies of that part of the Croatian past.

Keywords: early modern age, Uskoks, Venetian-Ottoman wars, Hungarian-Croatian Kingdom, Glagolitic script, Dalmatia, Military frontier